

SID

سرویس های ویژه

سرویس ترجمه تخصصی

کارگاه های آموزشی

بلاگ مرکز اطلاعات علمی

سامانه ویراستاری STES

فیلم های آموزشی

کارگاه های آموزشی مرکز اطلاعات علمی

مقاله نویسی علوم انسانی

مقاله نویسی علوم انسانی

اصول تنظیم قراردادها

اصول تنظیم قراردادها

آموزش مهارت های کاربردی در تدوین و چاپ مقاله

آموزش مهارت های کاربردی در تدوین و چاپ مقاله

برنامه ریزی میان رشته‌ای و تغییر در برنامه‌های درسی ایران

مریم قاسمی^۱ و نعمت‌الله موسی‌پور^۲

کلیدواژه‌ها: برنامه ریزی میان رشته‌ای، تغییر، برنامه درسی

مقدمه

بدون شک در دوران معاصر، تعلیم و تربیت یکی از فعالیت‌های مهم بشر در تمام جوامع محسوب می‌گردد. بشر امروزی برای رویارویی مؤثر با چالش‌های علمی، صنعتی، فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و اخلاق، بستری مناسب‌تر و موجه‌تر از نظام تعلیم و تربیت شناسایی نکرده و بدین سبب، تحول در نظام‌های آموزشی به عنوان پیش‌نیاز نیل به اهداف توسعه پایدار ارزیابی شده است (مهرمحمدی، ۱۳۸۶). پیچیدگی فزاینده ساختارهای اجتماعی و لزوم تربیت و آماده سازی شهروندان برای زندگی در محیط تحول یابنده از یک سو، و تعدد دیدگاه‌ها در خصوص نقشی که آدمیان در قرن جدید ایفا می‌کنند، از سوی دیگر، بیش از پیش مسوؤلان را سرگرم هدایت و سازمان‌دهی فرایندهای آموزش مدرسه‌ای نموده است. اما انتظاری که از مدرسه مطرح است، زمینه‌سازی برای تحقق شایستگی‌هاست. در این میان برنامه‌های درسی به عنوان محوری‌ترین عامل در تعیین سرنوشت نسل آینده از اهمیتی دو چندان برخوردار است (طالب‌زاده نوبریان و فتحی‌واجارگاه، ۱۳۸۲). برنامه درسی که بتواند زمینه‌ساز تحقق شایستگی‌ها باشد، برنامه‌ای است که بنیاد آن بر تلفیق نهاده شده است. تولید و اجرای چنین برنامه‌هایی نیازمند بهره‌گیری از اصول و ضوابط برنامه‌ریزی‌های میان‌رشته‌ای است. عدم موفقیت در تولید و اجرای این نوع برنامه‌های درسی، دست‌اندرکاران نظام آموزشی را به تغییر برنامه‌های درسی هدایت کرده است اما ناآگاهی از این نوع برنامه ریزی، سبب می‌شود که هدف مورد نظر حاصل نشود. همچنین، برنامه درسی یکی از پدیده‌های پیچیده‌ای است که هنگام سروکار داشتن با آن، احساس نیاز به چارچوب‌های مناسب احساس می‌شود. منطق بنیادی برنامه درسی میان رشته‌ای این است که یادگیرندگان نیازمند فرصت‌هایی هستند تا بتوانند روابطی که بین رشته‌های علمی متعدد وجود دارد را درک کنند تا بتوانند توانمندی‌ها و دانش کسب‌شده را در جهان واقعی به کار ببرند (جاکوبز^۳، ۱۹۸۹ و بیین^۴، ۱۹۹۷).

روش

مبنای اصلی این مقاله بر به‌کارگیری روش نظر ورزی است. با وجود این، روش پژوهش از لحاظ هدف گردآوری داده‌ها، کیفی است و از لحاظ روش جمع‌آوری و تحلیل، توصیفی - تحلیلی است.

یافته‌ها

نظریه و رویکرد تلفیق در برنامه درسی از جهت‌گیری‌های مترقی و درعین‌حال پیچیده در طراحی و تدوین برنامه درسی به شمار می‌رود و امروزه بیش از پیش به مباحث مربوط به آن جلب توجه شده است. اما سؤال اینجاست که آیا همواره ضرورت، اهداف و رویکردهای یکسانی برای تلفیق در سطوح مختلف نظام آموزشی وجود دارد؟ برای توجیه ضرورت تلفیق در برنامه درسی، دو نوع رویکرد وجود دارد (کینزوری و علم‌الهدی، ۱۳۸۸): در رویکرد اول دلالت‌های تربیتی فلسفه علم و حوزه معرفت‌شناسی به منزله تکیه‌گاه استدلال برای ترجیح سازمان‌دهی رشته‌ای یا تلفیقی برنامه درسی را مد نظر

^۱ نویسنده مسوؤل، دانشجوی دکترای دانشگاه خوارزمی تهران (Maryam_ghasemi2010@yahoo.com)

^۲ دانشیار پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری (N_mosapour@yahoo.com)

^۳ Jacobs

^۴ Bean

قرار می‌دهد. در رویکرد دوم توصیه برای تلفیق برنامه درسی متکی بر نقد پیامدهای برنامه رشته‌ای و موضوع محور است و به پیش‌بینی‌هایی درباره اصلاح این پیامدها، در پرتو برنامه تلفیقی و میان‌رشته‌ای نظر دارد. کانون توجه این رویکرد بر سرزنش گسیختگی و انفکاک در برنامه درسی، نگرانی از حصارهای موضوعی، طرد دانش تخصصی‌شده و بی‌ارتباط با مسائل واقعی استوار است. در دوره آموزش عمومی تلفیق به منظور هرچه معنی‌دارتر ساختن یادگیری دانش موجود از طریق مسئله مطرح کردن یادگیری، کاستن از تعدد و تنوع موضوعات، توجه به زمینه‌های روان‌شناختی یادگیری، کمک به شکل‌گیری تجربیات یکپارچه یادگیری است. یکی از جلوه‌های بروز چنین دیدگاهی، تمرکز بر برنامه‌های درسی شایستگی محور است؛ که در برنامه درسی ملی ایران نیز به درستی مطرح است (شورای عالی آموزش و پرورش، ۱۳۹۱).

میان رشته گرایی در معنای عام، همکاری و همراهی دیدگاه‌های مختلف رشته‌ای، در راستای رسیدن به نقاط اشتراک فهم از پدیده‌ها و همچنین فراهم نمودن امکان بهره‌مندی از چشم‌اندازهای دیگر غیر از چشم‌انداز مالوف رشته‌ای برای نگرین به پدیده‌ها را شامل می‌شود (علوی پور، ۱۳۸۷، ص چهارده). اما در معنای اخص اکثر صاحب‌نظرانی که در خصوص برنامه درسی تلفیقی (که از آن به عنوان سطوح میان‌رشته‌ای نیز یاد می‌شود) بحث کرده‌اند، تلفیق برنامه را از منظر روش سازمان‌دهی مواد یادگیری مشترک یا توانمندی‌های زندگی که برای همه شهروندان ضروری هستند (بینی^۱، ۱۹۹۷)، ایجاد یکپارچگی در دروس متعدد و مرتبط با جنبه‌های معینی از محیط پیرامونی (سوزان لیک^۲، ۱۹۹۴ به نقل از خورسندی، ۱۳۸۷)، نوعی سازمان‌دهی برنامه درسی که مرزهای میان رشته‌ای درسی برداشته شده است (فوغارتی^۳، ۱۹۹۱) و ارتباط دادن و درهم آمیختن محتوای برنامه درسی به منظور انسجام تجارب یادگیری فراگیران (احمدی، ۱۳۸۸)، تعریف کرده‌اند. این نگاه خاص منجر به نوعی برنامه ریزی و اجرای برنامه درسی می‌شود که «برنامه ریزی میان‌رشته‌ای» است. تحقق آنچه در «حوزه‌های تربیت و یادگیری» مورد نظر برنامه درسی ملی ایران مطرح است، استفاده از برنامه ریزی درسی میان‌رشته‌ای است.

بحث و نتیجه‌گیری

علاوه بر اینکه منطق پایه میان رشته گرایی در عنایت برنامه درسی ملی بر شایستگی محور بودن آن مطرح است، در عین حال، نوع طراحی برنامه‌های درسی مورد نظر آن نیز که با طرح حوزه‌های یازده‌گانه تربیت و یادگیری دنبال شده که خود نمادی دیگر از به‌کارگیری رویکرد میان‌رشته‌ای است. این رویکرد وقتی می‌تواند به درستی دنبال گردد و با توفیق همراه شود که برنامه ریزی میان‌رشته‌ای برای تولید برنامه‌های درسی و اجرای آن‌ها بکار گرفته شود. گرچه تجربه ایرانیان در این حوزه با فقر شدید آمیخته است، اما تجربه کوتاه داخلی و تجربه بسیار غنی جهانی می‌تواند با نگاهی تاریخی - تطبیقی مورد استفاده قرار گیرد و به استناد اسناد بالادستی حامی این رویکرد (شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۸۹) به سرعت بازسازی و بومی گردد. تنها ادراک این ضرورت و همت به این برخورداری مورد نیاز است.

مخاطره عمده این حرکت، رویکرد مورد استفاده برای استفاده از آن است. موسی‌پور (۱۳۹۱) از دو رویکرد مهم تغییر برنامه درسی یاد کرده است: «رویکرد فرهنگی» و «رویکرد مهندسی». در رویکرد فرهنگی، تغییرات به خواست مخاطب آغاز و با مشارکت، برنامه‌ریزی و به صورت تدریجی به اجرا گذاشته می‌شود. در رویکرد مهندسی، تغییرات به دستور و برای رسیدن به مطلوب آرمانی آغاز می‌گردد، توسط متخصصان برنامه‌ریزی‌شده و بر اساس برنامه زمان‌بندی مقرر به اجرا گذاشته می‌شود. از حیث زمان و دستاورد، رویکرد مهندسی زودبازده اما گذرا ولی رویکرد فرهنگی دیربازده اما ماندگار است. شواهد نشان می‌دهد که طی صد سال گذشته ایرانیان برای استقرار نظام نوین آموزش و برنامه درسی و جبران عقب‌افتادگی از پیشرفت‌های تمدنی مدرن، با توسل به رویکرد مهندسی به تغییرات آموزشی پرداخته‌اند و از حیث توسعه ظاهری آموزشی، دستاوردهایی قابل توجه کسب کرده‌اند. اما اینکه دستاوردهای واقعی آن مطلوب باشد، جای تردید است (موسی‌پور، ۱۳۹۱). آنچه در اینجا بر آن تاکید می‌شود آن است که برای به‌کارگیری برنامه ریزی میان‌رشته‌ای، استفاده از رویکرد فرهنگی توصیه می‌شود.

1 - Bean
2 - Lake
3 - Fogarty

منابع

- خوردندی طاسکوه، علی (۱۳۸۷): *گفتمان میان رشته‌ای دانش*، تهران: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری.
- شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۳۸۹). نقشه جامع علمی کشور.
- شورای عالی آموزش و پرورش (۱۳۹۱). برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران.
- کیدوری، امیرحسین و علم‌الهدی، جمیله (۱۳۸۸) واکاوی برنامه‌های درسی میان رشته‌ای دانشگاهی؛ موانع و پیش‌نیازها. نهمین همایش سالانه انجمن مطالعات برنامه درسی ایران. برنامه درسی آموزش عالی در ایران چالش‌ها و چشم‌اندازها. ۲۸ و ۲۹ مهر ۱۳۸۸. دانشگاه تبریز.
- طالب‌زاده نوبریان، محسن و فتحی واجارگاه، کورش (۱۳۸۲). *مباحث تخصصی برنامه‌ریزی درسی*. تهران: آبیژ.
- مهرمحمدی، محمود (۱۳۸۶). *بازاندیشی فرآیند یاددهی - یادگیری و تربیت معلم: مدرسه*.
- موسی‌پور، نعمت‌الله (۱۳۹۱). *رویکردهای حاکم بر تغییر در نظام آموزش و برنامه درسی ایران؛ از رویکرد مهندسی تا رویکرد فرهنگی: راهبرد فرهنگ*، ۱۷ و ۱۸.
- Beane, J. (1997). *Curriculum Integration: Designing the core of democratic education*. New York; NY: Teachers College Press.
- Jacobs, H. H. (1989). *Interdisciplinary Curriculum*, Alexandria; V A: Association for Supervision and Curriculum Development.

SID

سرویس های ویژه

سرویس ترجمه تخصصی

کارگاه های آموزشی

بلاگ مرکز اطلاعات علمی

سامانه ویراستاری STES

فیلم های آموزشی

کارگاه های آموزشی مرکز اطلاعات علمی

مقاله نویسی علوم انسانی
تربیه آموزشی

مقاله نویسی علوم انسانی

اصول تنظیم قراردادها
دوره آموزشی

اصول تنظیم قراردادها

آموزش مهارت های کاربردی در تدوین و چاپ مقاله
تربیه آموزشی

آموزش مهارت های کاربردی در تدوین و چاپ مقاله